

# De rekenkamercommissie van de gemeente Raalte

Quickscan naar doorwerking, functioneren en impact

26 januari 2018



# De rekenkamercommissie van de gemeente Raalte

Quickscan naar doorwerking, functioneren en impact

<b>Voorwoord</b>	<b>3</b>
<b>1. Opzet van de quickscan</b>	<b>4</b>
1.1 Inleiding	4
1.2 Doel	4
1.3 Vraagstelling	4
1.4 Afbakening	5
1.5 Normenkader	5
1.6 Samenstelling rekenkamercommissie Raalte	5
1.7 Aanpak van het onderzoek	6
1.8 Leeswijzer	6
<b>2. Bevindingen, conclusies en aanbevelingen</b>	<b>7</b>
2.1 Bevindingen	7
2.2 Conclusies	8
2.3 Aanbevelingen	9
<b>3. Onderbouwing</b>	<b>10</b>
3.1 Documentanalyse	10
3.2 Online-enquête	21
<b>4. Bestuurlijke reactie</b>	<b>28</b>
<b>5. Nawoord</b>	<b>30</b>
<b>Bijlagen</b>	<b>31</b>
Bijlage 1 Respondenten interviews	31
Bijlage 2 Enquêtevragen	32

## Voorwoord

2017 heeft de rekenkamercommissie Raalte gebruikt om de effecten van haar opereren te evalueren. De rekenkamercommissie is in 2006 ingesteld en bestond uit 4 leden. De beginjaren was voor de diverse gremia een periode van ervaren en leren. In 2010 maakte, door uiteenlopende redenen, er geen van de oorspronkelijke leden meer deel uit van de rekenkamercommissie.

Diverse gesprekken zijn er in 2010 geweest tussen de nieuwe voorzitter, de rekeningcommissie, de griffier en het college om te komen tot werkwijze die er zou moeten toe leiden dat de rekenkamercommissie een positie verwerft en een onderdeel zou gaan uitmaken van de organisatie.

In de periode 2010 – 2016 heeft de rekenkamercommissie een zevental rapporten gepresenteerd. Het doel van dit onderzoek is om na te gaan in hoeverre de adviesrapporten van de rekenkamercommissie in de afgelopen 7 jaar hebben bijgedragen aan de verbetering van het gemeentelijke beleid.

‘De rekenkamercommissie onderzoekt de rekenkamercommissie’ dat klinkt als de slager die zijn eigen vlees keurt. Nu is daar niets mis mee want het is immers de taak van de slager om zijn vlees te keuren. We waren in de gelukkige omstandigheid dat begin 2017 mevrouw Aljona Wertheim – Davygora benoemd is als nieuw lid en zij met al haar ervaring binnen het rekenkamerwerk graag de regie over dit onderzoek op zich nam. Samen met een medewerker van het Bureau Berenschot heeft ze vorm gegeven aan dit onderzoek.

Een speciaal woord van dank aan de heer André Kamstra. Hij maakte deel uit van de rekenkamercommissie en was mede verantwoordelijk voor de 7 rapporten waarvan we de effecten onderzocht hebben. In 2017 besloot hij ‘het wat rustiger aan te gaan doen’.

Dit onderzoek is het laatste rapport van de huidige voorzitter, in 2018 zal de heer Bob Wissink zijn plaats innemen.

Tenslotte willen wij iedereen bedanken die heeft meegewerkt aan dit rapport. Het is ook deze keer goed te ervaren dat we alle medewerking kregen van de medewerkers van de gemeente Raalte bij het aanleveren van documenten en het beantwoorden van vragen. Onze dank gaat ook uit naar de ondersteuning van de medewerkers van de griffie.

Januari 2018

De heer R. R. Malag	Voorzitter rekenkamercommissie
De heer B. A. Wissink	Lid rekenkamercommissie
Mevrouw O.P. Wertheim – Davygora	Lid rekenkamercommissie

# 1. Opzet van de quickscan

## 1.1 Inleiding

Voor een rekenkamercommissie is het relevant en belangrijk om periodiek haar eigen opereren te evalueren. De rekenkamercommissie van de gemeente Raalte heeft dit onderzoek aangegrepen om terug te kijken naar de bijdrage van de rekenkamercommissie. Tegelijkertijd zijn de verkiezingen van 2018 een mooi moment om te onderzoeken hoe de rekenkamercommissie haar rol in de toekomst zo goed mogelijk kan vervullen. Beide aspecten komen aan de orde in deze quickscan.

## 1.2 Doel

De doelstelling van deze quickscan is

- op hoofdlijnen na te gaan in hoeverre de rekenkamerrapporten van de afgelopen zeven jaar hebben bijgedragen aan
  - de verbetering van betreffende gemeentelijke beleidsthema's en
  - de verbetering van de controlerende en kaderstellende rol van de gemeenteraad
- inzicht te krijgen in de doeltreffendheid van de uitgevoerde onderzoeken
- inzicht te krijgen in de gewenste rol van de rekenkamercommissie in de toekomst.

## 1.3 Vraagstelling

De vraag die in dit onderzoek centraal staat is:

*Heeft zeven jaar onderzoek van de rekenkamercommissie in de gemeente Raalte geleid tot verbeteringen en veranderingen op het gebied van beleidsvoorstellen aan de raad en heeft dit geleid tot verbetering van de controlerende en kaderstellende rol van de gemeenteraad?*

Om antwoord te kunnen geven op bovenstaande vraag, zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Welke aanbevelingen zijn er in de afgelopen zeven jaar gedaan?
2. In hoeverre zijn de adviesrapporten van de rekenkamercommissie overgenomen door de raad?
3. In welke mate hebben de adviesrapporten van de rekenkamercommissie opvolging gekregen?
4. Wat is de reden van eventueel niet opgevolgde adviezen?
5. Wat is het effect van de aanbevelingen voor de controlerende en kaderstellende rol van de gemeenteraad?
6. Hoe wordt de rekenkamercommissie beoordeeld?
7. Wat is de rol van de rekenkamercommissie in de toekomst?

#### 1.4 Afbakening

Dit onderzoek heeft betrekking op alle onderzoeksrapporten in de periode van 2011 tot en met 2016. De volgende onderzoeken zijn uitgevoerd tijdens deze periode:

	Rapporten	Verschijningsdatum
1	Handhaving in Raalte	Februari 2011
2	Rapportage gemeentelijk grondbeleid gemeente Raalte	September 2012
3	Volkshuisvestingsbeleid gemeente Raalte	Februari 2013
4	Subsidiebeleid in Raalte	November 2013
5	Verbonden partijen	December 2014
6	Inkoop- en aanbestedingsbeleid	Januari 2016
7	Gemeentelijke belastingen Raalte	December 2016

Voor wat betreft de laatste twee rapporten merken wij het volgende op.

- Het rapport over het inkoop- en aanbestedingsbeleid is in januari 2016 gepresenteerd. De aanbevelingen uit dit rapport hadden betrekking op het nieuw te formuleren inkoop- en aanbestedingsbeleid. Dit beleid is kort voor oplevering van deze quickscan vastgesteld door de raad. Om deze reden is de mate van opvolging beoordeeld op basis van een globale review van het nieuwe beleid. Er is gebruik gemaakt van een reactie van de ambtelijke organisatie van 4 juli 2017.
- Het rapport omtrent gemeentelijke belastingen is in januari 2017 gepresenteerd. Naar aanleiding van het rekenkamerrapport wordt er een nieuwe beleidsnota lokale heffingen opgesteld. Deze wordt in de tweede helft van 2017 ter vaststelling aan de raad voorgelegd. Om deze reden kan de mate van opvolging van de aanbevelingen van het rekenkamerrapport nog niet worden bepaald. Vaststelling van de nieuwe nota is voorzien in 2018.

#### 1.5 Normenkader

De rekenkamercommissie laat zich leiden door het perspectief vanuit de raad. Vanuit deze invalshoek zijn de onderstaande normen geformuleerd en toegepast bij de quickscan:

- De raad moet kunnen controleren en sturen: de raad kan op basis van de aangereikte informatie een eigen afweging maken en op adequate wijze invloed uitoefenen.
- De raad kan op basis van de aangereikte informatie een goede afweging maken.
- De raad heeft inzicht in de gevolgen van de beleidsvoorstellen.
- De voorstellen zijn gebaseerd op een reële en deugdelijke onderbouwing evenals een navolgbaar en transparant afwegingsproces.

#### 1.6 Samenstelling rekenkamercommissie Raalte

Momenteel bestaat de rekenkamercommissie uit drie externe leden. De termijn van twee van de leden is begin dit jaar verlopen. Eén van de twee is vervolgens voor zijn laatste termijn herkozen, de ander heeft aangegeven per 2017 zijn werkzaamheden te willen beëindigen. Deze vacature is sinds maart

2017 ingevuld. In 2018 loopt ook de benoeming van de voorzitter af, welke na dit moment niet opnieuw benoemd kan worden.

### **1.7 Aanpak van het onderzoek**

De rekenkamercommissie heeft opdracht gegeven aan onderzoeksbureau Berenschot deze quickscan uit te voeren. Omdat het nieuwe rekenkamercommissielid nog niet actief was bij de uitgevoerde rekenkamercommissieonderzoeken, heeft zij het onderzoek door Berenschot gecoördineerd. Er zijn geen tussentijdse evaluatieonderzoeken uitgevoerd die meegenomen dienden te worden in het huidige rapport.

De uitvoering van het onderzoek bestond uit een aantal onderdelen en heeft er als volgt uitgezien:

- **Documentanalyse**

Als eerste is er een documentanalyse gedaan, waarin een inventarisatie van de conclusies en aanbevelingen van de afzonderlijke onderzoeken heeft plaatsgevonden. Vervolgens is aan de ambtelijke organisatie gevraagd wat met de aanbevelingen van de rekenkamercommissie is gedaan. De ambtelijke organisatie heeft documenten aangeleverd waaruit is gebleken of de aanbevelingen opvolging hebben gekregen.

- **Online-enquête onder de raadsleden**

Parallel aan de documentanalyse is er een online-enquête onder de raadsleden uitgezet over de tevredenheid over de rekenkamercommissie.

- **Interviews met de burgemeester, gemeentesecretaris en de griffier**

Tot slot zijn er interviews gehouden met de burgemeester, gemeentesecretaris en griffier (zie bijlage 1) De geïnterviewde hebben hun visie over het functioneren van de rekenkamercommissie gegeven, en suggesties voor de toekomst.

### **1.8 Leeswijzer**

In dit hoofdstuk (1) staat de onderzoeksopzet beschreven.

In hoofdstuk 2 worden de belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen gegeven (respectievelijk paragraaf 2.1, 2.2 en 2.3).

In hoofdstuk 3 wordt een onderbouwing van de conclusies en aanbevelingen gegeven met de bevindingen uit de documentanalyse en online-enquête (respectievelijk paragraaf 3.1 en 3.2).

## 2. Bevindingen, conclusies en aanbevelingen

### 2.1 Bevindingen

- Bij de meeste rekenkamerrapporten vormde een verouderde of te actualiseren beleidsnota de grondslag voor de aanbevelingen.
- Bij alle onderzochte beleidsterreinen zijn na het rekenkameronderzoek nieuwe nota's gepresenteerd, waarin het grootste deel van de aanbevelingen is meegenomen.
- Aan de hand van de ontvangen documentatie blijkt dat voor sommige aanbevelingen niet volledig is vast te stellen of deze één op één zijn opgevolgd.
- In alle raadsvoorstellen die gaan over de onderzoeksrapporten, wordt door de raad besloten kennis te nemen van de onderzoeken.
- Uit de bestuurlijke reacties blijkt dat het college zich geheel of grotendeels herkent in de uitkomsten van de onderzoeksrapporten van de rekenkamercommissie.
- De meerderheid van de geënquêteerde raadsleden geeft aan de rekenkameronderzoeken te hebben gelezen.
- Uit de enquête blijkt dat de raad over het algemeen tevreden is over de keuze voor de onderzoeksonderwerpen. Politieke- en maatschappelijke relevantie en aansluiting bij de actualiteiten worden hiervoor als redenen genoemd.
- Uit de enquête en de gevoerde gesprekken blijkt dat bij zowel de raad als het college tevreden zijn over de kwaliteit van de onderzoeksrapporten.
- De raad is kritisch wat betreft de aansluiting van de rekenkamercommissie op de behoefte van de gemeenteraad. Uit de interviews blijkt dat de raad, het college en de ambtelijke organisatie allen behoefte hebben aan het behandelen van grotere, en soms gemeentegrens overschrijdende, beleidsthema's in de toekomst. Hierbij behoort het gebruik van andere onderzoeksmethoden ook tot de mogelijkheden.
- De raadsleden zijn tevreden over de onafhankelijkheid en samenstelling (drie externe leden) van de rekenkamercommissie.
- Uit de gesprekken blijkt dat aanbevelingen nog explicieter gericht mogen zijn aan college, raad of ambtelijke organisatie.

In onderstaande tabel is een overzicht van de uitkomsten van de documentanalyse te vinden. In hoofdstuk 3 zijn deze verder uitgewerkt.

Onderzoeken	College eens met rekenkamercommissie	Raad kennis genomen van het rekenkamerrapport	Uitvoering aanbeveling door college
<i>Handhavingsbeleid (2011)</i>	Grotendeels	Ja	Geheel
<i>Grondbeleid (2012)</i>	Grotendeels	Ja	Geheel
<i>Subsidiebeleid (2013)</i>	Grotendeels	Ja	Geheel
<i>Volkshuisvestingsbeleid (2013)</i>	Geheel	Ja	Geheel
<i>Verbonden partijen (2014)</i>	Geheel	Ja	Grotendeels
<i>Gemeentelijke belastingen (2016)</i>	Geheel	Ja	Geheel
<i>Inkoop- en aanbestedingsbeleid (2016)</i>	Grotendeels	Ja	Geheel

Tabel 1 Uitkomsten documentanalyse

## 2.2 Conclusies

Het doel van de rekenkamercommissie is om bij te dragen aan verbeteringen van het gemeentelijke beleid en de controlerende en kaderstellende rol van de gemeenteraad. Hiertoe zijn in de afgelopen zeven jaar zeven onderzoeken verricht door de rekenkamercommissie.

Het grootste deel van de aanbevelingen van de onderzoeksrapporten krijgt opvolging in de daaropvolgende beleidsvoorstellen. De raad kan op basis van de rekenkameronderzoeken, op adequate wijze de beleidsvoorstellen beoordelen. Hieruit is te beredeneren dat het beleid dat na een rekenkameronderzoek werd opgesteld, van hogere kwaliteit is dan dat het zonder rekenkameronderzoek zou zijn.

*De rapporten van de rekenkamercommissie zijn hiermee een bruikbaar instrument voor het verbeteren van de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad.*

In de raadsvoorstellen is genoemd dat de raad kennis neemt van het onderzoek.

*De raad laat niet specifiek vastleggen welke waarde hij hecht aan de aanbevelingen en welke van de aanbevelingen hij opgevolgd zouden willen zien. Op dit punt kan de raad sterker sturen.*

Hoewel de meeste aanbevelingen opvolging hebben gekregen, is aan de hand van de ontvangen documentatie voor sommige aanbevelingen de mate van opvolging lastig te herleiden.

*Er is geen systeem om de mate van opvolging vast te leggen.*



## Beeldvorming en samenwerking

*Het beeld over de rol en het functioneren van de rekenkamercommissie is positief.*

*Ook de samenwerking met de rekenkamercommissie wordt als prettig ervaren.*

## Keuze onderwerpen

*Er is behoefte aan het behandelen van 'grotere', en daarmee voor de raad complexe, onderwerpen.*

Hierbij worden ontwikkelingen in het sociaal domein of gemeentelijke samenwerking als voorbeeld genoemd. Andere vormen van onderzoek, zoals een samenwerking met andere rekenkamers, behoort hierbij ook tot de mogelijkheid.

## Kennis van de rekenkamerrapporten.

*De huidige raadsleden hebben voldoende kennis van de uitgebrachte rapporten.*

*Het is aannemelijk dat met de aankomende raadsverkiezingen in het vooruitzicht, de rekenkameronderzoeken en de bijbehorende aanbevelingen bij de nieuwe raadsleden en wethouders minder scherp op het netvlies zullen staan.*

## 2.3 Aanbevelingen

### Aan de Rekenkamercommissie:

- Richt toekomstige aanbevelingen nog explicieter aan de beoogde actor. Dat kan zijn het college, de raad of de ambtelijke organisatie.
- Grijp de periode na de gemeenteraadsverkiezingen aan om bij de nieuwe raad te inventariseren wat de wensen zijn met betrekking tot het aanpakken van grotere beleidsthema's. Betrek hierbij ook de mogelijkheid om te kiezen voor nieuwe onderzoeksvormen (bijvoorbeeld samenwerkingen met andere rekenkamers) en denk hoe dit ingepast kan worden binnen de budgettaire kaders van de rekenkamercommissie.

### Aan de gemeenteraad:

- Zorg voor een systeem voor het monitoren van de mate van opvolging van aanbevelingen van de rekenkameronderzoeken, zoals dit ook wordt gedaan met toezeggingen van het college aan de raad.
- Zorg voor een goede overdracht van de rekenkamerrapporten naar de nieuwe raad en het college, om zo opvolging van de aanbevelingen te waarborgen.
- Ga als gemeenteraad specifiek in op de aanbevelingen en laat vastleggen welke aanbevelingen, door wie, opgevolgd zouden moeten worden.

## 3. Onderbouwing

### 3.1 Documentanalyse

In de afgelopen zeven jaar heeft de rekenkamercommissie zeven onderzoeken verricht naar inhoudelijke beleidsterreinen. In deze paragraaf volgt per onderzoek een overzicht in hoofdlijnen van de aanbevelingen van de rekenkamercommissie, de toezeggingen van het college, de aanbevelingen die de raad overnam en tot slot hoe het college al dan niet uitvoering heeft gegeven aan de aanbevelingen van de rekenkamercommissie.

#### 3.1.1 Handhavingsbeleid 2011

[[https://www.raalte.nl/sites/default/files/handhaving\\_1.pdf](https://www.raalte.nl/sites/default/files/handhaving_1.pdf)]

##### *Aanbevelingen*

Het rapport over het handhavingsbeleid kende vier aanbevelingen. Het ontbreken van een duidelijke formulering inclusief controle en reflectie hierop, liggen ten grondslag aan de aanbevelingen uit het handhavingsbeleid.

Er wordt dan ook aanbevolen om als college een algemene handhavingsambitie te formuleren en deze vast te laten stellen door de raad. Hierbij dient de raad de keuze te krijgen uit verschillende “handhavingsniveaus” en/of “handhavingsthema’s”, waarbij ook de benodigde middelen benoemd worden. Eveneens is in het rapport verwoord: “Spreek met de raad af op welke wijze en momenten terugkoppeling over de bewerkstelligde effecten wordt gewenst.” De ambtelijke organisatie dient de handhavingsambitie te vertalen naar beleid, geconcretiseerd per handhavingsdomein met meetbare doelen. Documentatie en registratie van waarnemingen dienen vervolgens voor nadere analyse bruikbaar te zijn. Op basis hiervan kunnen evaluaties en aanbevelingen worden verwerkt in een herijkt beleid en herziene plannen.

Over het wel of niet handhaven stelt het rapport: “Daarnaast blijkt dat het rigide toepassen van een calculatiemethode bij de prioriteitstelling een schijn nauwkeurigheid creëert t.a.v. het wel of niet handhaven. Deze berekening moet dus dienen als grondslag voor een kwalitatieve discussie, waarbij ook de “Tafel van elf” dient te worden betrokken.”

##### *Toezeggingen van het college*

Het college is tevreden met het algemene oordeel van de rekenkamercommissie en onderschrijft de aanbevelingen. Het college schrijft dat er geen expliciete doelstellingen (SMART) zijn opgenomen in het handhavingsbeleid, maar dat dit wél het geval is in het jaarlijkse uitvoeringsprogramma. Volgens het college blijkt hieruit dat, in tegenstelling tot één van de conclusies, in dit uitvoeringsprogramma wel degelijk een verbinding gemaakt is tussen ambitieniveau en beschikbare middelen en capaciteit.

Het college onderschrijft de constatering dat op deze onderdelen een kwaliteitsslag gemaakt moet worden. Als onderbouwing voor de noodzakelijk kwaliteitsslag geeft het college aan dat er in de jaren vóór het rapport minder is ingezet op beleidsontwikkeling. Dit was conform de besluitvorming van de gemeenteraad.

Als reactie op de aanbevelingen wordt er nog vermeld dat er landelijk en vanuit de provincie Overijssel hard wordt gewerkt aan de vorming van regionale uitvoeringsdiensten (RUD's). Het regionaal handhavingsbeleid maakt onderdeel uit van dit proces. De aanbevelingen worden binnen dit proces geëffectueerd.

#### *Door de raad overgenomen aanbevelingen*

In de raadsvergadering van 20 april 2011 werd het raadsvoorstel over het rekenkamerrapport besproken. Er is besloten om kennis te nemen van het onderzoek van de rekenkamercommissie naar het handhavingsbeleid.

#### *Uitvoering aanbevelingen door het college*

De ambtelijke organisatie laat weten dat de bestuurlijke handhavingsambitie ieder jaar wordt door het college verwoord en vastgelegd in het Handhavingsuitvoeringsprogramma (het huidige VTH-uitvoeringsplan). Door de komst van de Wabo in 2010 is de rol van de gemeenteraad op het gebied van handhaving gewijzigd. Hiermee is het niet meer vereist om de verschillende "handhavingsniveaus" en/of "handhavingsthema's aan de raad voor te leggen. Wel geeft de ambtelijke organisatie aan dat de raad in kennis wordt gesteld van de gemaakte keuzes aangaande het uitvoeringsprogramma. De raad kan vervolgens vragen stellen en het college ter verantwoording roepen ten aanzien van de prioriteiten die zijn gesteld. Tevens wordt aangegeven dat terugkoppeling over de effecten jaarlijks wordt gedaan in het jaarverslag.

De gemeentelijke ambities zijn volgens de ambtelijke organisatie vertaald naar beleid in de 'Beheersnota integrale veiligheid' uit 2006, waarbij steeds is ingespeeld op de recente ontwikkelingen. Verder laat de ambtelijke organisatie weten dat het beleid meetbaar is gemaakt, met meetbare doelen per handhavingsbeleid, door de uitgangspunten, ambities en prioriteiten te vermelden in het Jaarplan. Deze zijn vertaald in uren en aantallen. De effectiviteit is vervolgens meetbaar gemaakt als de verhouding tussen de ingezette uren en behaalde prestaties. Waarnemingen op het gebied van controle, toezicht en opsporingsactiviteiten worden gedocumenteerd en geregistreerd. Hierop volgen nadere analyse door alle controle- en handhavingstaken te rapporteren en te bewaren in het softwareprogramma Squit XO. Van hieruit kunnen managementoverzichten worden gegenereerd, die worden gebruikt bij het opstellen van het nieuwe jaarlijkse uitvoeringsprogramma.

Er is volgens de ambtelijke organisatie opvolging gegeven aan de aanbeveling om de calculatiemethode voor prioriteiten van handhaving ter discussie te stellen, waarbij de "tafel van elf", evaluaties en effectmetingen betrokken worden. Er wordt een voorbeeld uit 2015 gegeven, waarbij Raalte geconfronteerd werd met een jaarlijkse stijging in het aantal overtredingen bij het saneren van asbest. In dit voorbeeld wees analyse uit dat onbekendheid (zelfs bij bouwbedrijven) met wet- en regelgeving een mogelijke oorzaak was. Hierop is destijds actie ondernomen. Op basis van dit voorbeeld wordt door de rekenkamer aangenomen dat deze aanbeveling opvolging heeft gekregen.

### 3.1.2 Grondbeleid 2012

[<https://www.raalte.nl/sites/default/files/Rapport%20grondbeleid%20raalte%20september%202012.pdf>]

#### *Aanbevelingen*

Het rekenkameronderzoek betreffende het grondbeleid, leverde een zevental aanbevelingen op. Hierbij is er onderscheid gemaakt in aanbevelingen aangaande het beleid, de uitvoering en aanbevelingen voor de raad.

De aanbevelingen voor het grondbeleid hebben voornamelijk betrekking op het nieuwe grondbeleid 2013. Hierbij gaat het vooral om aanbevelingen omtrent het aanscherpen en specifieker maken van het grondbeleid. Daarnaast wordt er geadviseerd om verder onderzoek te doen naar welke afwaarderingen aan de orde zijn, en hoe de organisatiestructuur kan leiden tot minder versnipperde uitvoering en duidelijker toegewezen taken en verantwoordelijkheden. Verder wordt aanbevolen zorg te dragen voor een actieve informatievoorziening, wanneer economische ontwikkelingen ervoor zorgen dat tussentijds herziening van het beleid noodzakelijk is. Hierin dient ook te worden voorgelegd of geïnformeerd op welke wijze aanpassingen noodzakelijk zijn. Tevens wordt er geadviseerd te zorgen voor een beoordeling en risico inschatting van de projectportefeuille als geheel en in het nieuwe grondbeleid mee te nemen. Als laatste wordt er aan de raad geadviseerd een actievere rol in het grondbeleid te nemen.

#### *Toezeggingen van het college*

Na opheldering op enkele punten, onderschrijft het college in algemene zin alle aanbevelingen. Er wordt de kanttekening geplaatst dat er bij presentatie van de projectenrapportage aan de raad is gestart met risico de inschatting van de projectportefeuille. In die presentatie is met name ingegaan op het risicoprofiel van het totaal van de grondexploitaties.

#### *Door de raad overgenomen aanbevelingen*

In de raadsvergadering van 29 november 2012 werd het raadsvoorstel over het rekenkamerrapport besproken. Er is besloten om kennis te nemen van het onderzoek van de rekenkamercommissie naar het grondbeleid.

#### *Uitvoering aanbevelingen door het college*

Er wordt door de ambtelijke organisatie aangegeven dat het advies om het grondbeleid aan te scherpen en te beperken tot de kern is meegenomen in het Grondbeleid 2013. Doelen zijn helder, meetbaar en haalbaar geformuleerd. Zo wordt er in het grondbeleid gewerkt met een onder- en bovengrens en minimaal te behalen doelen. Hierbinnen is ook onderscheid gemaakt in 'vast' (altijd nastreven) en 'variabel' (afhankelijk van ontwikkelingen), door in de doelen mee te nemen wat eventuele ontwikkelingen en de gevolgen voor de te behalen doelen zijn. Onder paragraaf 2 van de nota grondbeleid staat de relatie van het grondbeleid met de andere beleidsvelden beschreven. Hierin staat, onder andere vermeld dat "het grondbeleid facilitair is aan het realiseren van de ruimtelijke, economische en sociale doelen".

De ambtelijke organisatie geeft aan dat afwaarderingen op diverse momenten (bij de afzonderlijke jaarrekeningen) zijn gedaan. Dit is te lezen in de nota grondbeleid: "tijdig afwaarderen van gronden is ook een maatregel om verdere risico's voor de toekomst te beperken". Tevens zijn er door de nieuwe BBV-richtlijnen nadere regels aan het afwaarderen gesteld. Ook heeft er in 2016 een herprogrammering van woningbouwlocaties plaatsgevonden en zijn er nogmaals afwaarderingen gedaan.

Duidelijker toegewezen taken en verantwoordelijkheden zijn volgens de ambtelijke organisatie gerealiseerd a.d.h.v. een aantal maatregelen. Ten eerste is er een nieuwe afstemmingsstructuur ingesteld. Daarnaast worden gebiedsontwikkelingsinitiatieven besproken in de regiegroep gebiedsontwikkeling. In de regiegroep zijn de volgende functies vertegenwoordigd: portefeuillehouder ruimtelijke ordening/grondzaken, eenheidsmanager, teammanager, adviseur wonen, adviseur bedrijven/ruimtelijke ordening en adviseur grondzaken. In deze regiegroep wordt integraal afgewogen of een ontwikkeling doorgaat. Hier zijn de directe of indirecte gevolgen voor de grondexploitatie nadrukkelijk onderwerp van. Ook de algemene stand van zaken van het grondbedrijf is een onderdeel van de regiegroep.

In de nieuwe nota's grondbeleid is het risicomanagement opgenomen en zijn hierover specifieke afspraken geformuleerd. Economische ontwikkelingen worden constant betrokken bij het grondbeleid en worden daarnaast ook in het risicomanagement meegenomen. In de projectenrapportage en bij de begroting worden meerdere risicoscenario's (lichte en zware verslechtering) in beeld gebracht. Voor de gezamenlijke complexen worden algemene economische risico's in beeld gebracht, zoals: renteontwikkeling, afzet/looptijdontwikkeling, kostenontwikkeling en opbrengst(grondprijis)ontwikkeling. In de projectenrapportage en de begroting wordt gerapporteerd over eventueel benodigde beheersmaatregelen en indien nodig bijgestuurd. Dit geldt voor zowel de algemene beheersmaatregelen als de beheersmaatregelen per exploitatie.

De actievere rol van de gemeenteraad aangaande het grondbeleid, is niet op basis van de documentanalyse te bepalen. Echter werd in het interview met de griffier de actieve rol van gemeenteraad geïllustreerd aan de hand van een voorbeeld. Het voorstel van het college om een randweg aan te leggen bij Zegge VII werd aangehaald. Hierin heeft de raad actief om informatie gevraagd en doorgevraagd, ondanks verwijzingen van het college naar het exploitatiebudget.

### **3.1.3 Subsidiebeleid 2013**

[\[https://www.raalte.nl/sites/default/files/subsidie\\_1.pdf\]](https://www.raalte.nl/sites/default/files/subsidie_1.pdf)

#### *Aanbevelingen*

Uit het rekenkamerrapport over het subsidiebeleid, komen een vijftal aanbevelingen voort. Een subsidiebeleid dat aan vernieuwing toe is, ligt hier voornamelijk aan ten grondslag.

De aanbevelingen van de rekenkamercommissie zijn voornamelijk gericht op de Algemene subsidieverordening Raalte 2014. Er wordt ten eerste geadviseerd de openstaande verbeterpunten uit de 'ATOS-sessie' alsnog in uitvoering te brengen en mee te nemen in de nieuwe verordening. Deze verbeteringen gaan voornamelijk in op verbeteringen in het proces rondom subsidies. Ook adviseert de rekenkamercommissie om in de nieuwe verordening aan subsidieontvangers duidelijk te maken wat de gevolgen van niet nakomen van prestatieafspraken zijn. Verder wordt geadviseerd dat er bij budgetsubsidies aangegeven dient te worden welke overleggen er plaats gaan vinden tussen subsidieontvanger en de ambtelijke organisatie van de gemeente.

Naast aanbevelingen die betrekking hebben op de nieuwe verordening, adviseert de rekenkamercommissie ook om te streven naar een gezamenlijk beeld over de gewenste kwaliteit van het subsidieproces en strikte opvolging van het subsidieproces en toetsingskader. Daarnaast wordt aanbevolen om subsidieontvangers mee te nemen in het proces van subsidieverlening en hen deelgenoot te maken van eventuele subsidieonzekerheden.

#### *Toezeggingen van het college*

De reactie van het college is dat zij zich in grote lijnen kunnen vinden in de aanbevelingen en deze zullen meenemen in het verbetertraject dat in gang is gezet. De enige kanttekening die wordt geplaatst bij de aanbevelingen, is dat het college zich niet herkent in de constatering dat er verschillende inzichten en percepties zijn over de uitvoering van het subsidiebeleid.

#### *Door de raad overgenomen aanbevelingen*

In de raadsvergadering van 30 januari 2014 werd het raadsvoorstel over het rekenkamerrapport besproken. Er is besloten om kennis te nemen van het onderzoek van de rekenkamercommissie naar het subsidiebeleid.

#### *Uitvoering aanbevelingen door het college*

Er is een nieuwe 'Algemene subsidieverordening Raalte 2014' vastgesteld. Er wordt door de ambtelijke organisatie aangegeven dat het herontwerp van het subsidieproces hier onder andere aanleiding voor was. De verbeterpunten uit de ATOS-sessie hadden betrekking op dit herontwerp. Om te bepalen of deze daadwerkelijk opvolging hebben gekregen, is een analyse van het subsidieproces nodig. Dit behoort echter niet tot de scope van het onderzoek. Er wordt door de ambtelijke organisatie ook toegelicht dat er extra aandacht is besteed aan het gezamenlijk uitdragen van het kwaliteitsbeeld. Tijdens jaarlijkse controles is getoetst op doelmatigheid, rechtmatigheid en het opvolgen van zowel het proces als de kaders. Tijdens deze controles zijn geen onrechtmatigheden gevonden en het proces is goedgekeurd. Hiermee kan worden verondersteld dat deze aanbeveling opvolging heeft gekregen.

Wat betreft de aanbeveling om in de nieuwe verordening aan subsidieontvangers duidelijk te maken wat de gevolgen van niet nakomen van prestatieafspraken zijn, refereert de ambtelijke organisatie ten eerste aan de Algemene wet bestuursrecht. Het geeft aan dat alles wat hier in staat niet in de verordening vermeld hoeft te worden. Tevens wordt gerefereerd aan artikel 11, 12 en 19. Deze hebben betrekking op de algemene verplichtingen van de subsidieontvangers. Op basis van deze reactie van de ambtelijke organisatie, wordt aangenomen dat de aanbeveling is opgevolgd.

Afspraken met subsidieontvangers zijn momenteel opgenomen in de beschikking en/of uitvoeringsovereenkomst. Tevens wordt er gewerkt met accounthouderschap, wat betekent dat subsidieontvangers een vast aanspreekpunt en gesprekspartner kennen. De overleggen tussen ontvanger en gesprekspartner van de gemeente vinden in ieder geval twee keer per jaar plaats.

Om subsidieontvangers mee te nemen in het proces van subsidieverlening en hen deelgenoot te maken van eventuele subsidieonzekerheden, geeft de ambtelijke organisatie aan dat er bij budgetsubsidies vaste accountmanagers (vakspecialisten) vanuit de gemeente zijn. Deze accountmanagers gaan samen met de organisatie in gesprek over de te verlenen subsidies. Hierin worden gezamenlijk

de concepten besproken, ontwikkelingen in kaart gebracht en de gevolgen voor de subsidies besproken. De accountmanagers bespreken tijdig bezuinigingen met betrokken organisaties. Er zijn tevens overgangsregelingen opgesteld.

### **3.1.4 Volkshuisvestingsbeleid 2013**

[[https://www.raalte.nl/sites/default/files/volkshuisvestingsbeleid\\_1.pdf](https://www.raalte.nl/sites/default/files/volkshuisvestingsbeleid_1.pdf)]

#### *Aanbevelingen*

De rekenkamercommissie is zeer positief over het volkshuisvestingsbeleid binnen de gemeente Raalte. Ondanks het positieve oordeel, doet de rekenkamercommissie een viertal aanbevelingen die het volkshuisvestingsbeleid in de toekomst kan verbeteren.

Zo wordt er aanbevolen de positie en rol van de gemeenteraad te verduidelijken voor externe partners, met name de woningcorporatie. Tevens kan er in de woonvisie duidelijker gemaakt worden waar het gaat om visie, beleid en concrete afspraken. Ook wordt er aanbevolen te onderzoeken in welke mate de ervaringen met bewonersinitiatief en particulier opdrachtgeverschap in kleine kernen, ook in Raalte gestimuleerd en gefaciliteerd kunnen worden. Als laatste wordt er geadviseerd opzoek te gaan naar alternatieve middelen en hoe deze toegepast kunnen worden, omdat het ondersteunen van de woningmarkt met financiële middelen niet onbeperkt gecontinueerd kan worden.

#### *Toezeggingen van het college*

Het college geeft aan verheugd te zijn met het oordeel en onderschrijft de bevindingen. Toch heeft het de behoefte om te reageren op de aanbevelingen van de rekenkamercommissie. Wat betreft het verduidelijken van de positie en rol van de gemeenteraad, wordt aangegeven dat dit reeds is opgenomen in de prestatieafspraken 2012-2015. Daarnaast zullen de rol en positie van de gemeenteraad regelmatig worden betrokken in het bestuurlijk overleg. Over de aanbeveling aangaande de woonvisie, wordt aangegeven dat deze wordt meegenomen in de nieuwe woonvisie 2016-2020. Voor de derde aanbeveling maakt het college onderscheid in bewonersinitiatief en particulier opdrachtgeverschap. Over het particulier opdrachtgeverschap wordt aangegeven dat ook in de kern van Raalte hiervan al in sterke mate sprake is. Het is voor het college onduidelijk wat bedoeld wordt met "bewonersinitiatief". De laatste aanbeveling betreffende alternatieve middelen om de woningmarkt te ondersteunen, wordt niet onderschreven. Er wordt aangegeven dat het fonds voor de starterslening een revolving fund is, waardoor de leningen op termijn worden terugbetaald en er weer nieuwe leningen kunnen worden verstrekt.

#### *Door de raad overgenomen aanbevelingen*

In de raadsvergadering van 24 april 2013 werd het raadsvoorstel over het rekenkamerrapport besproken. Er is besloten om kennis te nemen van het onderzoek van de rekenkamercommissie naar het volkshuisvestingsbeleid.

#### *Uitvoering aanbevelingen door het college*

De ambtelijke organisatie geeft aan dat alle aanbevelingen uit het rekenkameronderzoek uitvoering hebben gekregen. De nieuwe woonvisie maakt onderscheid in ambitie en beleid, waarbij in een uitvoeringsparagraaf concrete acties zijn verwoord. De gemeente Raalte heeft sinds het onderzoek van

de rekenkamercommissie een omslag gemaakt naar het gewaardeerd partnerschap. Hierbij worden initiatieven van onderuit gestimuleerd. Tevens wordt aangegeven dat 65% van de uitgiften van koopwoningen plaatsvindt in (collectief) particulier opdrachtgeverschap.

Van de overige twee aanbevelingen wordt door de ambtelijke organisatie ook aangegeven dat deze uitvoering hebben gekregen. Het is echter niet vast te stellen of deze uitvoering een direct gevolg van het rekenkameronderzoek is, of dat deze uitvoering hebben gekregen als gevolg van wettelijke veranderingen. Zo wordt er aangegeven dat de rollen van de gemeente, woningcorporatie en huurdersbelangenorganisaties opnieuw gedefinieerd zijn bij het ingaan van de nieuwe woningwet. Aangezien de woningwet in juli 2015 is ingegaan en het rekenkamerrapport reeds in januari 2013 is gepresenteerd, is een oorzakelijk verband tussen deze twee gebeurtenissen moeilijk te leggen. De ambtelijke organisatie geeft daarentegen wel aan dat het verwacht dat ook zonder het ingaan van de woningwet, de positie en rol van de gemeenteraad verduidelijkt zou worden vanwege zowel de externe behoefte als de behoefte bij de raad.

In 2016 is de starterslening afgeschaft als gevolg van aantrekkende woningmarkt en lage hypotheekrente. Hierdoor is de aanbeveling om op zoek te gaan naar alternatieve middelen voor het ondersteunen van de woningmarkt niet meer relevant. Daarnaast wordt deze aanbeveling niet onderschreven door het college omdat de starterslening een revolving fund is. Op de vraag waarom sommige andere gemeenten wel nog gebruik maken van de starterslening, worden twee mogelijke oorzaken genoemd. Enerzijds zou het kunnen dat er politieke redenen zijn waarom gemeenten wel mee doorgaan met de starterslening. Anderzijds zou het kunnen dat zij alleen een starterslening uitgeven wanneer deze gekoppeld is aan een duurzaamheidslening.

### **3.1.5 Verbonden partijen 2014**

[<https://www.raalte.nl/sites/default/files/verbonden-partijen.pdf>]

#### *Aanbevelingen*

Het onderzoeksrapport omtrent verbonden partijen bevat vier aanbevelingen, die voornamelijk voortkomen uit de enigszins verouderde nota verbonden partijen uit 2009. De rekenkamercommissie concludeert dat de nota verbonden partijen beschikt over een helder, uitgebreid en gedetailleerd beleid. Echter wordt geadviseerd de nota te actualiseren en te koppelen aan een strategische nota over de toekomstvisie op verbonden partijen. Daarnaast wordt aanbevolen om de toegankelijkheid van de raadsinformatie rondom verbonden partijen te verhogen door een aantal aanpassingen. Tevens is een aanbeveling van de rekenkamercommissie om de risico-inschatting oftewel te professionaliseren door te werken met scenario-analyses en simulaties, of de huidige methodiek te accepteren.



### *Toezeggingen van het college*

Het college geeft aan met belangstelling kennis te hebben genomen van het rekenkamerrapport en erkent de bevindingen. Ook onderschrijft het de aanbeveling om de beleidsnota verbonden partijen te actualiseren. Dit geldt tevens voor het verhogen van de toegankelijkheid van de raadsinformatie rondom de verbonden partijen. Wat betreft de methodiek voor de risico-inschatting wordt aangegeven dat er in 2013 is gekozen voor een pragmatische aanpak van het risicomangement. De reden hiervan was de grootte van de gemeente in relatie tot de in te zetten ambtelijke capaciteit. Hiertoe ervaart het college de huidige methodiek als voldoende.

### *Door de raad overgenomen aanbevelingen*

In de raadsvergadering van 19 februari 2015 werd het raadsvoorstel over het rekenkamerrapport besproken. Er is besloten om kennis te nemen van het onderzoek van de rekenkamercommissie naar verbonden partijen.

### *Uitvoering aanbevelingen door het college*

In de nieuwe beleidsnota verbonden partijen is het merendeel van de aanbevelingen van het rekenkameronderzoek opgenomen. In het bijzonder is hierin aandacht besteed aan de informatievoorziening aan de raad. De aanbeveling om eventueel de risico-inschatting te professionaliseren, heeft geen opvolging gekregen. Dit is te verklaren doordat het college reeds aangaf dat het tevreden is met de huidige, pragmatische, aanpak.

Eén van de aanbevelingen gaat in op de koppeling van de beleidsnota verbonden partijen met een strategische nota (of verkenning) over de toekomstvisie op verbonden partijen. Hoewel er in de nieuwe nota niet expliciet een toekomstvisie wordt vermeld, laat het wel een stappenplan zien. Hierin wordt stap voor stap afgewogen om al dan niet voor een verbonden partij te kiezen. De nota geeft hiermee een pragmatische en navolgbare uitwerking van deze aanbeveling.

### **3.1.6 Inkoop- en aanbestedingsbeleid 2016**

[<https://www.raalte.nl/sites/default/files/Inkoop%20en%20aanbestedingsbeleid.pdf>]

#### *Aanbevelingen*

Het rekenkamerrapport omtrent het inkoop- en aanbestedingsbeleid bevat zeven aanbevelingen. De aanbevelingen komen voornamelijk voort uit het ontbreken van een gestructureerde PDCA-cyclus, waardoor er geen zicht is op de mate waarin doelstellingen zijn bereikt en sturing op het behalen van deze doelstellingen. De aanbevelingen zijn gericht op versterking van de sturing(smogelijkheden) van het bestuur en de ambtelijke organisatie van de gemeente.

Ten eerste adviseert de rekenkamercommissie om het inkoop- en aanbestedingsbeleid te evalueren met de raad en een discussie te voeren over de beleidsrijke doelstellingen. Op basis hiervan wordt geadviseerd het beleid aan te passen en vast te laten stellen door de raad. Bij de aanpassing van het beleid wordt aanbevolen onderscheid te maken tussen proces- en resultaatdoelstellingen. Vervolgens kan per doelstelling een kosten-baten-afweging gemaakt worden tussen de opbrengsten en de aanvullende kosten die deze doelstelling met zich meebrengt. Verder adviseert de rekenkamercommissie een geformaliseerde rapportagestructuur in te richten waarmee structureel wordt gerapporteerd

over de gestelde doelstellingen richting leidinggevenden, college en de raad. Ook wordt geadviseerd de signaleringsfunctie ten aanzien van afwijkingen in uitvoer van het inkoop- en aanbestedingsbeleid, binnen de organisatie te beleggen en extra aandacht aan integriteit in het inkoopbeleid te besteden. Vervolgens wordt geadviseerd het inkoop- en aanbestedingsbeleid opnieuw onder de aandacht te brengen van de betrokken medewerkers, met in het bijzonder aandacht voor procedures en regels met betrekking tot dossiervorming. Als laatste advies wordt meegegeven om vast te leggen wanneer het inkoop- en aanbestedingsbeleid opnieuw wordt geëvalueerd.

#### *Toezeggingen van het college*

Een aantal kleine kanttekeningen uitgezonderd, onderschrijft het college de conclusies van het rekenkamerrapport. Ook kan het college zich vinden in de aanbevelingen die zijn gedaan. De aanbeveling over de afweging per doelstelling is hier een uitzondering op. Deze aanbeveling is naar de mening van het college niet in het generieke beleid op te nemen, aangezien de diversiteit tussen de verschillende aanbestedingen hiervoor te groot is. Volgens het college zou het beleid hierdoor ook statisch worden en blijven de kansen hier zijn blijven liggen.

#### *Door de raad overgenomen aanbevelingen*

In de raadsvergadering van 31 maart 2016 werd het raadsvoorstel over het rekenkamerrapport besproken. Er is besloten om kennis te nemen van het onderzoek van de rekenkamercommissie naar het inkoop- en aanbestedingsbeleid.

#### *Uitvoering aanbevelingen door het college*

Mede naar aanleiding van het rekenkamerrapport is op 28 september 2017 door de raad het inkoop- en aanbestedingsbeleid 2017 vastgesteld. Op basis van dit vernieuwde inkoop- en aanbestedingsbeleid is globaal nagegaan in welke mate de aanbevelingen opvolging hebben gekregen. Tevens is er van de ambtelijke organisatie een reactie ontvangen over de stand van zaken per 4 juli 2017. Deze reactie geeft richting en verduidelijking bij het nagaan van de mate opvolging in het inkoop- en aanbestedingsbeleid 2017.

Voorafgaande aan het nieuwe beleid is door een extern bureau een verdiepend evaluatieonderzoek gedaan naar het inkoop- en aanbestedingsbeleid. Dit evaluatieonderzoek is op 13 maart 2017 besproken met de Raad, waarop suggesties zijn gegeven voor het nieuwe inkoop- en aanbestedingsbeleid. Hiermee is uitvoering gegeven aan de eerste aanbeveling van het rekenkamerrapport om het inkoop- en aanbestedingsbeleid te evalueren en discussie over te voeren met de raad.

In het inkoop- en aanbestedingsbeleid zijn specifieke (gemeentelijke) doelstellingen geformuleerd. Er is gehoor gegeven aan het maken van een kosten-baten-afweging tussen de kosten van de doelstelling en de aanvullende kosten die deze doelstelling met zich meebrengt. Dit is gedaan door per doelstelling de duurzaamheid, Social Return, innovatie en lokale economie / MKB nader uit te werken. Tevens is er op hoofdlijnen een onderscheid te herkennen tussen proces- en resultaatdoelstellingen.

De ambtelijke organisatie laat over aanbeveling aangaande de geformaliseerde rapportagestructuur weten dat er momenteel wordt gewerkt aan een rapportageformat (KPI's) op Deventer, Olst-Wijhe en Raalte (DOWR)-niveau. Dit wordt een rapportageformat op basis van de beleidsdoelstellingen, welke

ook van toepassing zal zijn op inkoop. De rapportage ten aanzien van inkoop zal periodiek plaatsvinden, waarbij voor frequentie aansluiting wordt gezocht bij de bestaande P&C cyclus van de gemeente Raalte.

In het inkoop- en aanbestedingsbeleid 2017 is te vinden dat de signaleringsfunctie ten aanzien van afwijkingen in de uitvoer van het inkoop- en aanbestedingsbeleid, binnen het takenpakket van de inkoopadviseur is belegd. Tevens is er duidelijk aandacht besteed aan integriteit van het inkoopbeleid (onder andere door vermelding van de NEVI gedragscodes). Verder is de evaluatie van het inkoop- en aanbestedingsbeleid vermeld onder de verantwoordelijkheden van de inkoopadviesfunctie. Alle bovengenoemde aanbevelingen lijken dus opvolging te hebben gekregen in het inkoop- en aanbestedingsbeleid 2017.

Als laatste laat de ambtelijke organisatie weten dat er na vaststelling van het inkoop- en aanbestedingsbeleid 2017, informatiebijeenkomsten zullen worden georganiseerd om het inkoop- en aanbestedingsbeleid opnieuw onder de aandacht te brengen van de betrokken medewerkers. Over de opvolging hiervan kan op het moment van schrijven nog geen uitspraak worden gedaan.

*Aanvulling vanuit de technische reactie:*

*Op intranet is het nieuwe inkoop- en aanbestedingsbeleid aangekondigd en half december zijn alle teammanagers gevraagd om in een teamoverleg een toelichting geven op de belangrijkste wijzigingen en aandachtspunten in dit nieuwe beleid. Deze gesprekken zijn gepland in januari 2018.*

### **3.1.7 Gemeentelijke belastingen 2016**

[<https://www.raalte.nl/sites/default/files/Gemeentelijke%20Belastingen%20Raalte%20%282016%29.pdf>]

#### *Aanbevelingen*

Het rekenkamerrapport gemeentelijke belastingen bestaat uit drie aanbevelingen welke achtereenvolgend betrekking hebben op het beleid, de uitvoering en doelmatigheid. De aanbevelingen van de rekenkamercommissie komen vooral voort uit de constatering dat het beleid omtrent gemeentelijke belastingen niet meer actueel is (de beleidsnota dateert uit 2008). Hierop adviseert de rekenkamercommissie ten eerste om het belastingbeleid te actualiseren. Hierdoor ontstaat er één geïntegreerd actueel beleid, waar duidelijk de uitgangspunten ten aanzien van gemeentelijke belastingen in zijn opgenomen. Het adviseert de verdeelsleutel voor toerekening van de kosten van DOWR te actualiseren. De DOWR gegevens dienen hiervoor gebruikt te worden zoals die nu al worden geregistreerd, aangezien dit een eis is vanuit het nieuwe BBV. De laatste aanbeveling is het specificeren van de kosten per belastingsoort en op basis daarvan de doeltreffendheid van de belastingen (met name de baatbelasting) bepalen.

#### *Toegevingen van het college*

Het college onderschrijft de conclusies. Het college heeft enkel een opmerking bij de conclusie dat het belastingbeleid niet meer actueel is, wat ten koste gaat van de continuïteit. Het is van mening dat een bestuursakkoord of een bezuinigingstaakstelling, voor de gemeenteraad aanleiding kunnen zijn

om een extra opbrengstverhoging te besluiten. Echter doet dit in de ogen van het college geen afbreuk aan continuïteit en eenduidigheid van het beleid. Het zijn volgens het college beleidskeuzes van de raad, gemaakt binnen de financiële context op dat moment. Wat betreft de aanbevelingen geeft het college aan zich in grote lijnen te kunnen vinden in de aanbevelingen en stappen te ondernemen om in 2017 tot een geactualiseerde beleidsnota lokale heffingen te komen.

#### *Door de raad overgenomen aanbevelingen*

In de raadsvergadering van 2 maart 2017 werd het raadsvoorstel over het rekenkamerrapport besproken. Er is besloten om kennis te nemen van het onderzoek van de rekenkamercommissie naar gemeentelijke belastingen.

#### *Uitvoering aanbevelingen door het college*

Naar aanleiding van het rekenkamerrapport, wordt er een nieuwe beleidsnota lokale heffingen opgesteld in samenwerking met DOWR belastingsamenwerking. Deze zal in de tweede helft van 2017 ter vaststelling aan de raad worden voorgelegd. Hierin zal tevens per belastingsoort inzicht worden verschaft in kosten voor heffen en innen om zo doeltreffendheid van de lokale heffingen vast te stellen. Samen met DOWR wordt ook de huidige verdeelsleutel voor de toerekening van de kosten van DOWR geactualiseerd. Hierbij wordt rekening gehouden met de eisen die het BBV stelt. Omdat dit nog niet is doorgevoerd, kan over de mate van opvolging nog niks gezegd worden. Het geeft wel een positief beeld dat er wordt aangegeven dat de ambtelijke organisatie ermee bezig is.

#### *Aanvulling vanuit de technische reactie:*

*De toezegging is gedaan om in de 2e helft van 2017 de raad een geactualiseerde beleidsnota lokale heffingen aan te kunnen bieden. In de tweede helft van 2017 is wel gestart met de voorbereiding, maar het is nog niet tot het aanbieden van een beleidsnota gekomen.*

*Door de aanstaande verkiezingen in maart 2018 en de afspraak geen beleidsrijke nota's door de oude raad te laten vaststellen, is gekozen voor een andere aanpak. De rekeningcommissie krijgt in december 2017 de kans om aan de voorkant mee te denken aan een geactualiseerde beleidsnota lokale heffingen. Daarvoor ligt er nu een eerste grove opzet van de beleidsnota. Daarna wordt de beleidsnota verder uitgewerkt en in de loop van 2018 ter vaststelling aangeboden.*

*Bij de begroting 2018 is samen met DOWR de verdeelsleutel voor kosten van DOWR belastingsamenwerking geactualiseerd. In plaats van een verdeelsleutel op basis van historische gegevens is de nieuwe verdeelsleutel voor de kosten van heffen op basis van de in te zetten capaciteit per belasting/heffing.*

## 3.2 Online-enquête

### 3.2.1 Online onderzoek

Binnen de quickscan is er naast een documentanalyse en interviews, een online-enquête onder gemeenteraadsleden uitgezet. De resultaten van deze enquête geven een beeld van hoe de respondenten het functioneren van de rekenkamercommissie beoordelen en de kwaliteit van de onderzoeksrapporten.

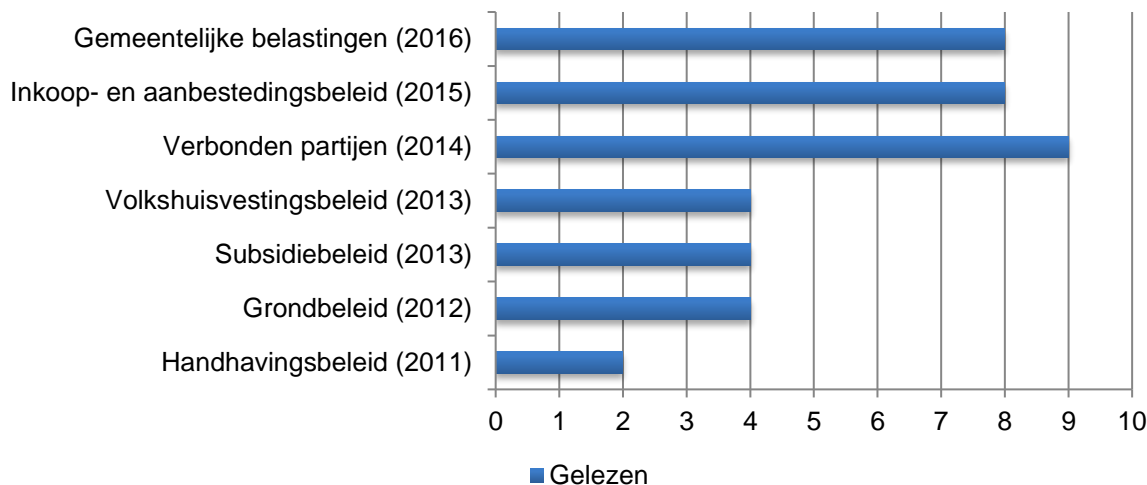
De vragenlijst is van 31 mei 2017 tot en met 27 juni 2017 opengesteld om in te vullen. De respondenten zijn hiervan per e-mail op de hoogte gesteld. Op 20 juni 2017 is er een herinnering gestuurd. De enquêtevragen zijn te vinden in bijlage 2 van dit rapport.

### 3.2.2 Response

Voor het invullen van de online-enquête zijn alle 25 raadsleden uitgenodigd. Van de raadsleden hebben tien personen (40%) gerespondeerd, negen hiervan hebben de enquête volledig ingevuld. Hiermee is er een bruikbare response van 36% behaald.

### 3.2.3 Algemeen

In de afgelopen zes jaar heeft de Rekenkamercommissie een zevental onderzoek uitgevoerd en gepresenteerd. Op de vraag welke rekenkamerrapporten door de raadsleden zijn gelezen, wordt de volgende response gegeven:



#### Conclusie

Vier van de negen respondenten die de enquête hebben ingevuld waren de vorige raadsperiode (vóór 2014) reeds werkzaam als gemeenteraadslid. De vijf andere respondenten zijn sinds de laatste raadsperiode (vanaf 2014) werkzaam als gemeenteraadslid.

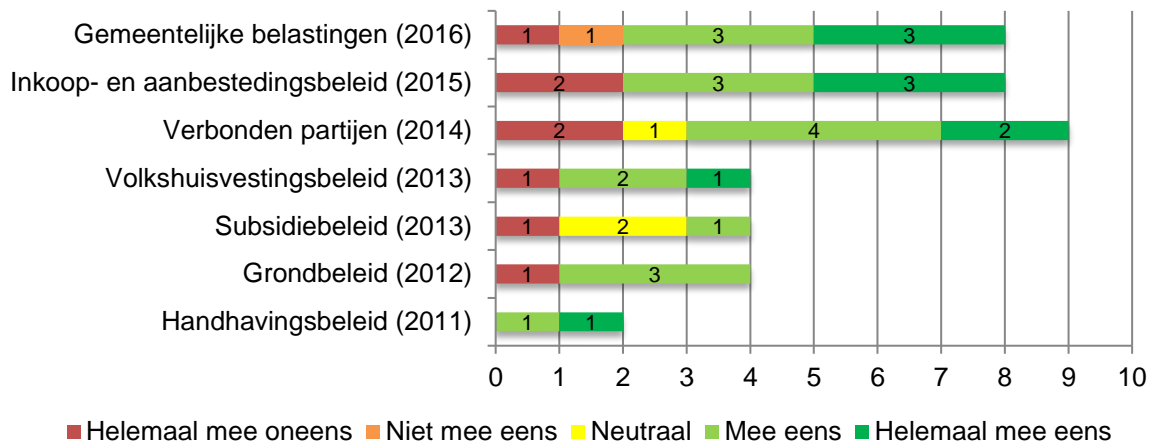
Het rekenkamerrapport naar het Handhavingsbeleid is door twee respondenten gelezen van de vier respondenten die reeds werkzaam waren als gemeenteraadslid vóór 2014. Deze vier personen heb-

ben alle door de rekenkamercommissie uitgevoerde onderzoeken binnen hun aanstelling meege- maakt. De overige drie rekenkamerrapporten van vóór 2014 zijn door alle vier de respondenten gele- zen. Het rekenkamerrapport omtrent Verbonden Partijen is door alle negen respondenten gelezen. De rekenkamerrapporten over Gemeentelijke belastingen en het Inkoop- en aanbestedingsbeleid is op één respondent na ook door alle respondenten gelezen.

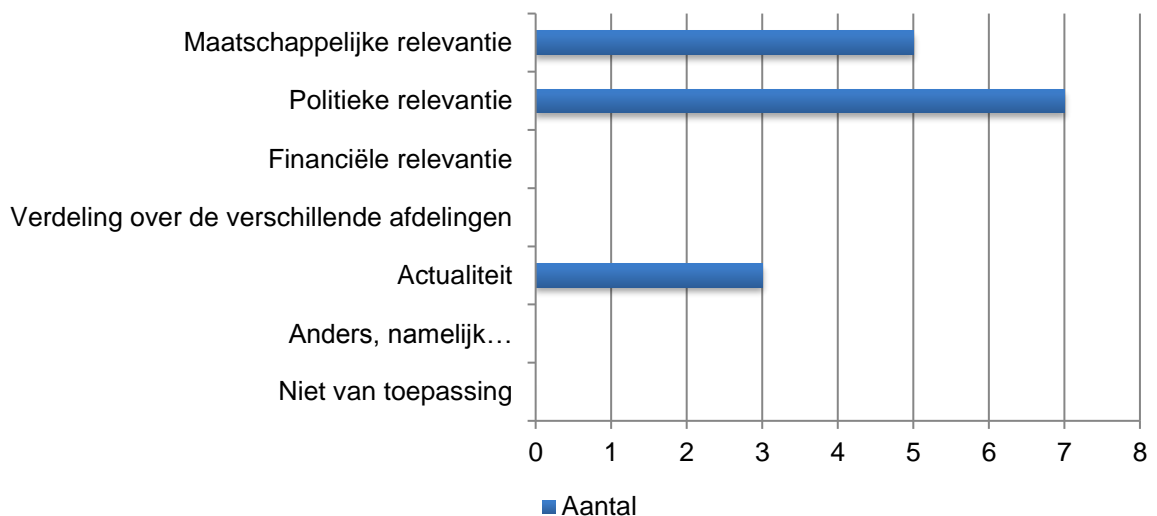
### 3.2.4 Keuze van de onderzoeksonderwerpen

In deze subparagraaf worden de resultaten besproken van de vragen die betrekking hebben op de keuze van de onderzoeksonderwerpen van de rekenkameronderzoeken.

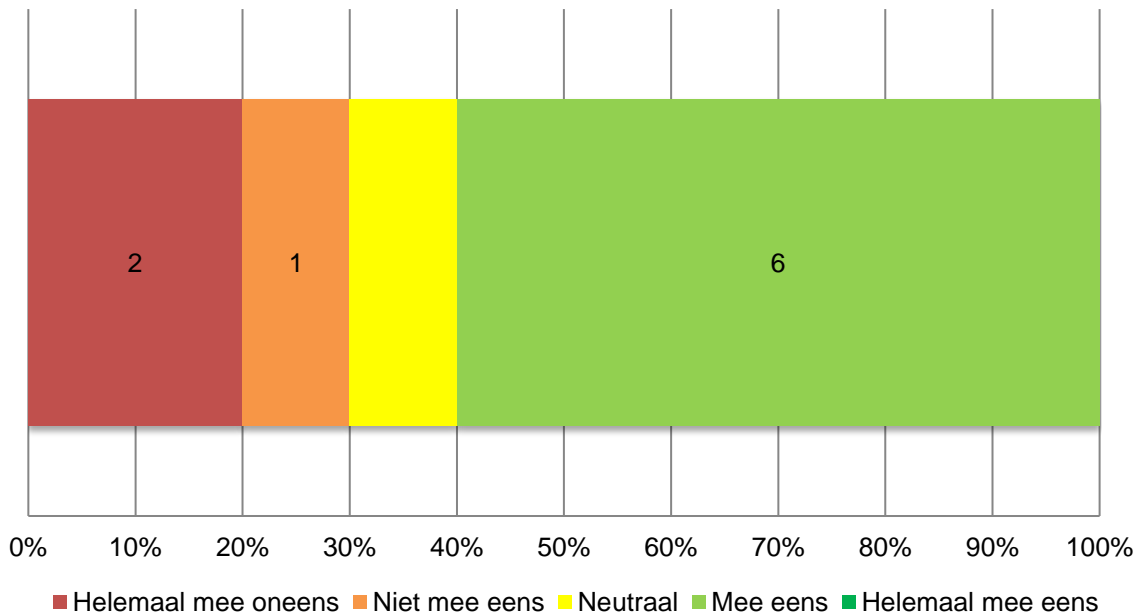
Het volgende resultaat volgt uit de vraag in hoeverre de rekenkamercommissie zich op de juiste on- derzoeksonderwerpen heeft gericht:



Een verdieping hierop naar de reden waarom er wel of niet op de juiste onderwerpen is gericht, levert het volgende resultaat op:



Op de vraag in hoeverre de respondenten het eens zijn met de betrokkenheid van de raad bij de keuze van de onderzoeksonderwerpen, wordt het volgende geantwoord:



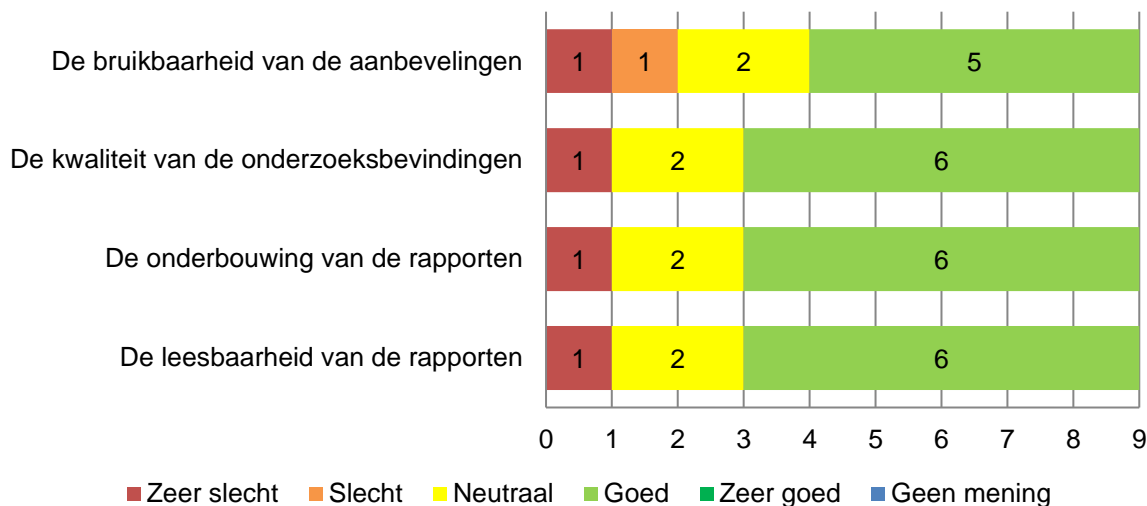
### Conclusie

Over het algemeen heeft de rekenkamercommissie zich op de juiste onderzoeksonderwerpen gericht. Vooral bij de rekenkamerrapporten vanaf 2014 geven zes van de negen respondenten aan het eens of zeer eens te zijn met de keuze voor het onderzoeksonderwerp. Hoewel het maar twee of vier respondenten betreft, laat ook de periode vóór 2014 een positief resultaat zien. Alleen het subsidiebeleid geeft een twijfelachtig beeld met één respondent die het zeer eens met de keuze, één die het zeer oneens is met de keuze en één respondent die een neutrale mening heeft. Achtereenvolgend worden de maatschappelijke relevantie, politieke relevantie en de aansluiting op de actualiteit als reden gegeven voor de aansluiting bij de keuze van het onderzoeksonderwerp. De respondenten zijn overwegend positief over de betrokkenheid van de raad bij de keuze van het onderwerp. Zes van de negen respondenten waren het eens met de stelling dat de betrokkenheid van de raad bij het onderzoeksonderwerp voldoende was. Drie respondenten gaven aan het oneens of helemaal oneens te zijn met deze stelling.

### 3.2.5 Kwaliteit van de onderzoeksrapporten

In deze subparagraaf volgt de response op de vragen betreffende de kwaliteit van de onderzoeksrapporten van de rekenkamercommissie.

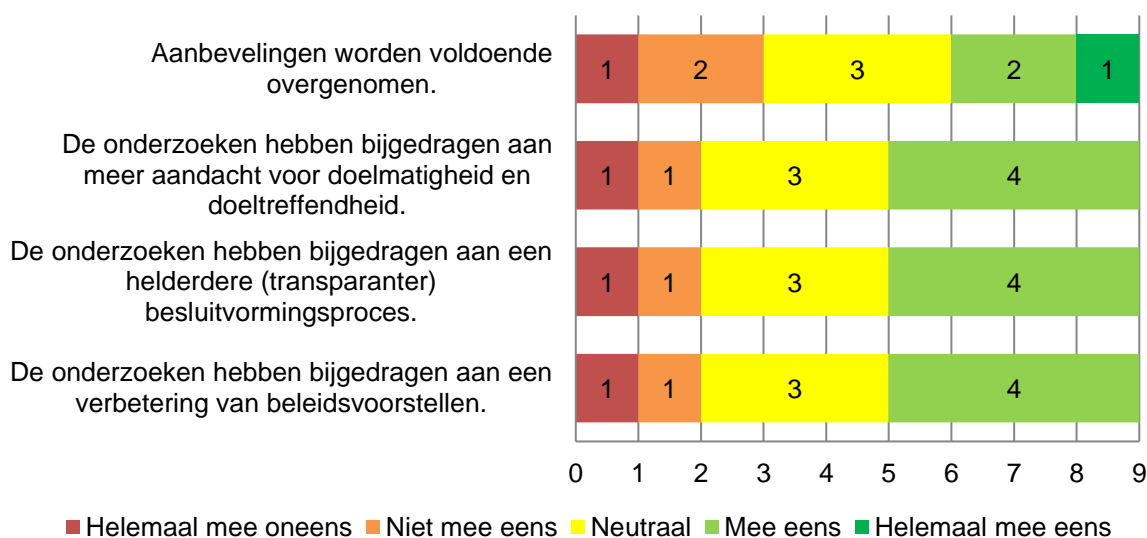
Het volgende resultaat volgt uit de vraag wat de respondent vindt van de kwaliteit van de onderzoeksrapporten.



In de verdiepende vraag is gevraagd naar suggesties voor de toekomst aangaande de keuze van onderzoeksonderwerpen en/of de rapportage van onderzoeksbevindingen van de rekenkamercommissie. Hierop volgden de volgende antwoorden:

- *De keuzes zijn aan de rekenkamercommissie, in overleg met de rekeningcommissie. In de rapportage zouden de aanbevelingen wellicht wat concreter en smarter in acties kunnen worden vertaald.*
- *Informatie aan de raad.*
- *Maatschappelijke en financiële relevantie is van belang.*

Vervolgens is gevraagd in hoeverre de respondent het eens is met een aantal stellingen m.b.t. de bijdrage van de onderzoeken aan de kwaliteit van de besturing. Dit heeft de volgende resultaten opgeleverd:





Ook hierna is gevraagd naar suggesties voor de toekomst. Dit keer voor de bijdrage van de adviesrapporten aan de kwaliteit van besturen. Hierop zijn de volgende twee antwoorden gegeven:

- *De monitoring van de uitvoering van de aanbevelingen uit de adviesrapporten zou beter in de plan en control cyclus kunnen worden geborgd.*
- *Duidelijk aangeven wat is gedaan met de aanbevelingen en wat niet en waarom niet ook eventueel op deelonderwerpen.*

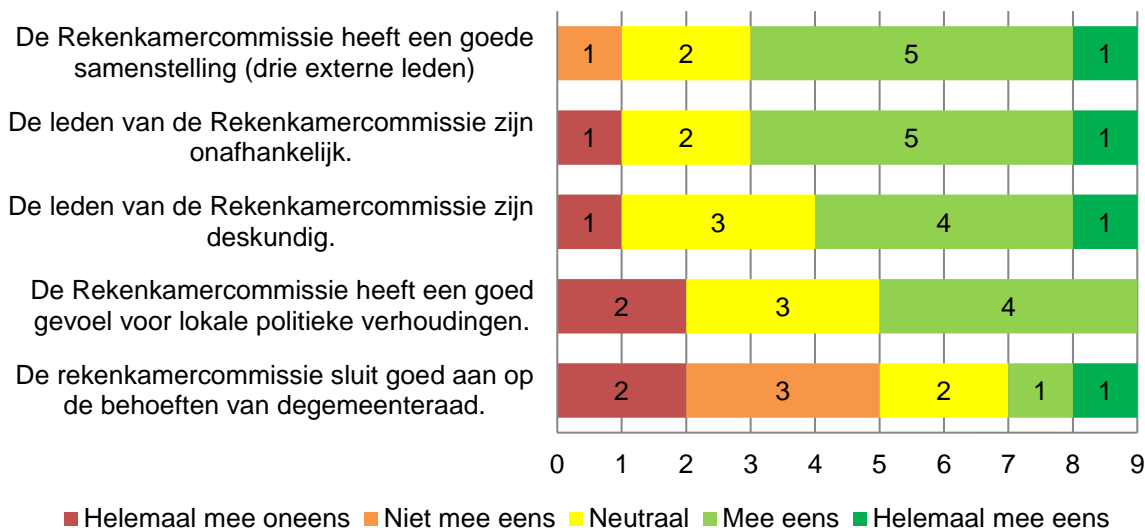
#### *Conclusie*

De kwaliteit van de rekenkamerrapporten wordt als positief beoordeeld. Als suggesties wordt benoemd dat de aanbevelingen meer smart geformuleerd zouden kunnen worden en dat de informatie aan de raad beter zou kunnen. Er is een overwegend positief beeld wat betreft de bijdrage van de rekenkamercommissie aan de kwaliteit van de besturing. Opvallend hierbij is dat drie respondenten aangeven een neutrale mening te hebben. Dit impliceert dat de visie over de mate van opvolging van de aanbevelingen twijfelachtig is. Beperkt zicht op mate van opvolging zou een mogelijke reden voor het twijfelachtige beeld kunnen zijn. Verbetering van de monitoring van de opvolging van aanbevelingen wordt dan ook als suggestie voor de toekomst gegeven.

### 3.2.6 Rol van de rekenkamercommissie

Deze subparagraaf geeft de resultaten van de vragen omtrent de rol van de rekenkamercommissie.

Er is gevraagd in hoeverre de respondenten het eens zijn met een aantal stellingen m.b.t. de positie en samenstelling van de rekenkamercommissie. Dit heeft het volgende resultaat opgeleverd:



Vervolgens is er gevraagd naar de behoefte naar meer dan één rekenkameronderzoek per jaar. Acht respondenten hebben hierop geantwoord dat zij geen behoefte hebben aan meer dan één onderzoek per jaar. Eén respondent heeft deze vraag met 'ja' beantwoord en geeft aan bereid te zijn hiervoor extra budget vrij te maken. Echter laat de respondent in de opmerkingen weten dat dit afhankelijk is van de maatschappelijke en financiële relevantie gerelateerd aan de actualiteit.

Tot slot is er gevraagd naar opmerkingen, adviezen of verbeterpunten ten aanzien van de rekenkamercommissie. De volgende antwoorden werden hierop gegeven:

- *Nee, ga zo door!*
- *Nee, we zijn tevreden over het functioneren van de rekenkamercommissie.*
- *Onderwerpen die burgers aanspreken.*

#### Conclusie

De samenstelling, onafhankelijkheid en deskundigheid van de rekenkamercommissie wordt over het algemeen als zeer positief ervaren. Het gevoel voor de politieke verhoudingen van de rekenkamercommissie levert een overwegend positief resultaat op. De respondenten zijn kritisch ten aanzien van de aansluiting van de rekenkamercommissie bij de behoefte van de raad. Vijf van de negen respondenten geven aan het oneens of zeer oneens te zijn met de stelling dat de rekenkamercommissie goed aansluit bij de behoefte van de gemeenteraad.

De keuze van een aantal jaar geleden om slechts één onderzoek per jaar te verrichten, wordt bevestigd in de enquête. Acht van de negen respondenten geeft aan geen behoefte te hebben aan meer dan één rekenkameronderzoek per jaar. De ene respondent die hier wel behoefte aan heeft onderbouwd dit door aan te geven dat dit afhankelijk is van de maatschappelijke en financiële relevantie, gerelateerd aan de actualiteit. Tot slot wordt er als enige inhoudelijk advies aan de rekenkamercommissie meegegeven dat er onderwerpen gekozen moeten worden die burgers aanspreken.

#### **4. Bestuurlijke reactie**

Op de volgende bladzijde treft u de bestuurlijke reactie aan zoals wij deze hebben ontvangen op 23 januari 2018.

De voorzitter van de rekenkamercommissie  
T.a.v. de heer R.R. Malag  
*Per email*

•

<b>Uw kenmerk:</b> 13273-2017	<b>Uw brief van:</b> 21-12-2017	<b>Zaaknummer:</b>	<b>Datum:</b> 23-01-2018
<b>Onderwerp:</b> Bestuurlijke reactie rekenkamerrapport	<b>Bijlagen:</b> 0	<b>Voor informatie:</b> Coen Knipping, tel.: (0572) 347 799	

Geachte heer Malag,


In het kader van de quickscan naar de doorwerking, functioneren en impact van de rekenkamercommissie vraagt u ons om een bestuurlijke reactie op het rapport 2017. In deze brief geven wij u onze reactie.

Het college heeft met belangstelling kennis genomen van het rapport en is verheugd te zien dat de rekenkamercommissie concludeert dat de uitvoering van de aanbevelingen, op één onderwerp na, geheel door het college is opgepakt. In die zin vormen de rapporten ook voor het college bruikbare instrumenten om de doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid verder te verbeteren.

Hoewel de rekenkamercommissie geen specifieke aanbevelingen heeft voor het college, kan het college zich voorstellen dat de bestuurssecretaris en griffier gezamenlijk kijken hoe de aanbeveling om te zorgen voor een systeem van opvolging van aanbevelingen van rekenkameronderzoeken in de praktijk gestalte krijgt. Wat ons betreft wordt dit als extra item toegevoegd aan de bestaande lijst van bestuurlijke toezeggingen (LBT), zodat er één integraal overzicht blijft bestaan van openstaande toezeggingen, schriftelijke vragen, aanbevelingen van de rekenkamercommissie etc. Ten slotte zal ook het college in zijn inwerkprogramma aandacht schenken aan de rol en positie van de rekenkamercommissie en overdracht van de rekenkamerrapporten.

We zien uit naar de behandeling van het rekenkamerrapport in de raad en hopen u voldoende te hebben geïnformeerd,

Met vriendelijke groet,  
burgemeester en wethouders van de gemeente Raalte,



de secretaris  
Karin Cornelissen



de burgemeester  
Martijn Dadema

## 5. Nawoord

Zoals bij de onderzoeksprocedure van de rekenkamercommissie Raalte gebruikelijk is, reageert de rekenkamercommissie op het bestuurlijk standpunt van het college van Burgemeester en Wethouders naar aanleiding van de quickscan naar de doorwerking, functioneren en impact van de rekenkamercommissie.

De rekenkamercommissie constateert dat het college met instemming heeft kennisgenomen van haar bevindingen. Wij zijn verheugd dat de rapporten van de rekenkamercommissie ook voor het college (net als voor de gemeenteraad) bruikbare instrumenten vormen om de doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid verder te verbeteren.

De Rekenkamercommissie waardeert de reactie van het college en heeft met interesse kennisgenomen van het voornemen om voor te stellen dat de bestuurssecretaris en griffier gezamenlijk kijken hoe de aanbeveling om te zorgen voor een systeem van opvolging van aanbevelingen van rekenkameronderzoeken in de praktijk gestalte krijgt. Een goede actie is om de aanbevelingen van de rekenkamercommissie als extra item toe te voegen aan de bestaande lijst van bestuurlijke toezeggingen (LBT), zodat er één integraal overzicht blijft bestaan van openstaande toezeggingen, schriftelijke vragen én de aanbevelingen van de rekenkamercommissie.

Wij zijn tevens verheugd dat het college voornemens is in zijn inwerkprogramma aandacht te schenken aan de rol en positie van de rekenkamercommissie en overdracht van de rekenkamerrapporten.

## Bijlagen

### Bijlage 1 Respondenten interviews

Interviews	Gesprekspartner	Functie	Datum
Interview 1	Dhr. Martijn Dadema	Burgemeester	25 september 2017
Interview 2	Dhr. Jan Bouke Zijlstra	Griffier	25 september 2017
Interview 3 (geza- menlijk)	Mevr. Karin Cornelissen	Gemeentesecretaris	25 september 2017
	Dhr. Coen Knipping	Bestuurssecretaris	25 september 2017

## Bijlage 2 Enquêtevragen

1. Was u vóór 2014 ook werkzaam als gemeenteraadslid?

Ja (1)

Nee (2)

2. In de afgelopen 6 jaar heeft de Rekenkamercommissie de onderstaande onderzoeken uitgevoerd en gepresenteerd. Selecteer welke van de uitgebrachte rapporten u heeft gelezen:

Handhavingsbeleid (2011) (1)

Grondbeleid (2012) (2)

Subsidiebeleid (2013) (3)

Volkshuisvestingsbeleid (2013) (4)

Verbonden partijen (2014) (5)

Inkoop- en aanbestedingsbeleid (2015) (6)

Gemeentelijke belastingen (2016) (7)



3. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling:

*De Rekenkamercommissie heeft zich gericht op de juiste onderzoeksonderwerpen.*

	Helemaal mee oneens (1)	Mee oneens (2)	Neutraal (3)	Mee eens (4)	Helemaal mee eens (5)	Geen mening (6)
Handhavings- beleid (2011)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Grondbeleid (2012)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Subsidiebeleid (2013)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Volkshuis- vestingsbeleid (2013)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Verbonden partijen (2014)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Inkoop- en aanbestedings- beleid (2015)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Gemeentelijke belastingen (2016)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

4. Waarom bent u van mening dat de Rekenkamercommissie zich wel of juist niet op de juiste onderzoeksonderwerpen heeft gericht? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Maatschappelijke relevantie (1)
- Politieke relevantie (2)
- Financiële relevantie (3)
- Verdeling over de verschillende afdelingen (4)
- Actualiteit (5)
- Anders, namelijk: (6) \_\_\_\_\_
- Niet van toepassing (7)

5. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling?

*De raad wordt voldoende betrokken bij de keuze van de onderzoeksonderwerpen.*

- Helemaal mee oneens (1)
- Mee oneens (2)
- Neutraal (3)
- Mee eens (4)
- Helemaal mee eens (5)
- Geen mening (6)

6. Geef aan wat u vindt van de kwaliteit van de adviesrapporten van de Rekenkamercommissie, m.b.t. de volgende onderwerpen:

	Zeer slecht (1)	Slecht (2)	Neutraal (3)	Goed (4)	Zeer goed (5)	Geen mening (6)
De leesbaarheid van de rapporten (1)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
De onderbouwing van de onderzoeksbevindingen (2)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
De kwaliteit van de conclusies (3)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
De bruikbaarheid van de aanbevelingen (4)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

7. Heeft u suggesties voor de toekomst aangaande de keuze van onderzoeksonderwerpen en/of de rapportage van onderzoeksbevindingen van de Rekenkamercommissie:

---



---



---



---



---

8. Geef aan in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen, m.b.t. de bijdrage van de onderzoeken van de Rekenkamercommissie aan de kwaliteit van de besturing van de gemeente Raalte:

	Helemaal mee oneens (1)	Mee oneens (2)	Neutraal (3)	Mee eens (4)	Helemaal mee eens (5)	Geen mening (6)
De onderzoeken hebben bijgedragen aan een verbetering van beleidsvoorstellen. (1)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
De onderzoeken hebben bijgedragen aan een helderdere (transparanter) besluitvormingsproces. (2)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
De onderzoeken hebben bijgedragen aan meer aandacht voor doelmatigheid en doeltreffendheid. (3)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Aanbevelingen worden voldoende overgenomen.  
(4)

---

9. Heeft u suggesties voor de toekomst aangaande de bijdrage van de adviesrapporten aan de kwaliteit van besturen van de gemeente Raalte:

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

10. Geef aan in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen, m.b.t. de positie en samenstelling van de Rekenkamercommissie:

	Helemaal mee oneens (1)	Mee eens (2)	Neutraal (3)	Mee eens (4)	Helemaal mee eens (5)	Geen mening (6)
De rekenkamercommissie sluit goed aan op de behoeften van de gemeenteraad. (1)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
De Rekenkamercommissie heeft een goed gevoel voor lokale politieke verhoudingen. (2)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
De leden van de Rekenkamercommissie zijn deskundig. (3)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
De leden van de Rekenkamercommissie zijn onafhankelijk. (4)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

De Reken-  
kamercom-  
missie  
heeft een  
goede sa-  
menstelling  
(drie ex-  
terne le-  
den) (5)

11. Heeft u suggesties voor de toekomst aangaande de positie en samenstelling van de Rekenkamercommissie:

---

---

---

---

---

12. Per jaar verricht de Rekenkamercommissie één onderzoek. Heeft u behoefte aan meer dan één onderzoek per jaar?

Nee (1)

Ja, omdat: (2) \_\_\_\_\_

13. De gemeenteraad verstrekt aan de Rekenkamercommissie een jaarlijks budget van circa €25.000,-. Bent u bereid meer budget vrij te maken voor meer dan één onderzoek?

Ja (1)

Nee (2)

14. Heeft u tot slot nog opmerkingen, adviezen of verbeterpunten die u wilt vermelden ten aanzien van de Rekenkamercommissie?

---

---

---

---